

สารนำรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า

รศ.สพ.ญ.ดร. อัจฉริยา ไสละสูต

นายกสัตวแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

โรคพิษสุนัขบ้าไม่ใช่โรคใหม่ของประเทศไทย เป็นโรคที่มีสุนัขเป็นตัวนำโรคที่สำคัญ ซึ่งเป็นสุนัขที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีน หรือไม่ได้รับวัคซีนอย่างสม่ำเสมอ และผู้ป่วยเมื่อถูกสุนัขกัดแล้วไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันจึงเกิดโรคตามมาได้ หากเราหรือสัตว์เลี้ยงของเราสัมผัสหรือถูกสัตว์ที่สงสัยหรือไม่ทราบแน่ชัดว่าป่วยด้วยโรคพิษสุนัขบ้ากัด ควรพาสุนัขของเราไปพบสัตวแพทย์เพื่อขอคำแนะนำในการควบคุมและฉีดวัคซีนป้องกันโรค และเราควรรีบไปพบแพทย์เพื่อปรึกษาและฉีดวัคซีนป้องกันทันที โรคนี้ไม่สามารถรักษาให้หายได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรทำความรู้จักกับโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อจะได้ป้องกันและควบคุมโรคไม่ให้เกิดขึ้นกับสัตว์เลี้ยงของเราและคนที่เรารัก

โรคพิษสุนัขบ้าคืออะไร

โรคพิษสุนัขบ้า หรือ ชื่อภาษาอังกฤษว่า **Rabies** มีสาเหตุมาจากเชื้อไวรัสในตระกูล แร็บโดไวรัส (Rhabdoviridae) โดยที่ไม่เพียงแต่สุนัขเท่านั้นที่ติดโรคนี้ สัตว์เลือดอุ่นที่เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด เช่น แมว ชะนี ลิง กระจง กระจง เต่า หนู วัว ควาย แพะ แกะ รวมทั้งสัตว์ป่า ฯลฯ การติดต่อโดยเชื้อไวรัสจะอยู่ในน้ำลายของสัตว์ป่วย ถูกสัตว์ที่เป็นโรคกัด ข่วน เลีย หรือสัมผัสน้ำลายสัตว์เข้าบาดแผล รอยถลอก ทางเยื่อเมือก ช่องปาก หรือตา เชื้อโรคพิษสุนัขบ้าเข้าสู่ร่างกายจะไปยังระบบประสาทส่วนกลาง และเข้าสู่สมอง ทำให้เกิดอาการเป็นโรคพิษสุนัขบ้า ระยะเวลาการเกิดโรคโดยเฉลี่ยใช้เวลาตั้งแต่ 3 สัปดาห์ถึง 4 เดือน

ระยะอาการการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าขึ้นอยู่กับปัจจัยอะไรบ้าง

ระยะเวลาการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับ

1. จำนวนเชื้อที่เข้าแผลขนาดใหญ่ ลึก หลายแผล โอกาสที่เชื้อจะเข้าไปได้มาก
2. ตำแหน่งที่เชื้อเข้าไป ถ้าใกล้สมองมาก เชื้อจะเดินทางไปถึงสมองได้เร็ว
3. ความรุนแรงของเชื้อ จากการศึกษาพบว่าเชื้อจากสัตว์ป่าอันตรายกว่าสัตว์เลี้ยง

อาการของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เป็นอย่างไร

อาการของโรคพิษสุนัขบ้าที่พบในสุนัขแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่

1. ระยะเริ่มแรก มีอาการ 2 – 3 วัน สุนัขมีอาการและอุปนิสัยเปลี่ยนไปจากเดิม

2. ระยะต้นต้น เริ่มมีอาการทางประสาท กระวนกระวาย หงุดหงิด ไม่อยู่นิ่ง แสดงอาการแปลกๆ เช่นงับลม กัดแทะทุกอย่างที่ขวางหน้า เริ่มมีอาการอัมพาตของกล้ามเนื้ออกต่องเสียง ลิ้นห้อย น้ำลายไหล ขาหลังเริ่มอ่อนเปลี้ย เริ่มเข้าสู่ระยะเป็นอัมพาต สุนัขแสดงอาการระยะนี้อยู่ 1-7 วัน
3. ระยะอัมพาต เป็นระยะสุดท้ายของของโรคพิษสุนัขบ้า อัมพาตทั่วตัวอย่างรวดเร็ว และตายในที่สุดเนื่องจากเกิดอัมพาตของระบบหายใจ
สุนัขที่แสดงอาการของโรคพิษสุนัขบ้าทั้ง 3 ระยะดังกล่าว ตั้งแต่เริ่มแสดงอาการมักมีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 10 วัน มักพบอาการต้นต้นชัดเจนแบบดุร้ายมากกว่าอาการแบบซึม

การระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าเป็นอย่างไร

การระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าเกิดได้ทุกฤดูกาล ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงฤดูร้อนแต่มีรายงานของโรคมากคือ เดือนมีนาคม และช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนเป็นช่วงฤดูผสมพันธุ์ของสุนัขนั่นเอง รวมทั้งเป็นช่วงปิดภาคเรียนทำให้โอกาสที่เด็กจะถูกสุนัขกัดมากด้วย ในช่วงนี้สุนัขตัวผู้จะกัดกันเพื่อแย่งชิงสุนัขตัวเมีย ซึ่งถ้าตัวใดมีเชื้อโรคอยู่ก็จะแพร่เชื้อคิดไปยังสุนัขตัวอื่นได้

เราจะป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างไร

โรคพิษสุนัขบ้าไม่มียารักษาให้หายได้ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การป้องกัน ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

- ไม่แห่สัตว์ หรือรบกวนสัตว์ อย่างปล่อยให้เด็กเล่นกับสุนัขตามลำพัง
- ไม่ควรให้สุนัขเลียมือ หรือใช้มือล้วงคอช่วยเหลือสุนัขที่ทำท่าคล้ายมีอะไรติดคอ โดยไม่แน่ใจว่าสุนัขกินอะไรลงไป
- ไม่คลุกคลีกับสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์นอกบ้าน สัตว์ไม่มีเจ้าของ สัตว์ที่ไม่ทราบประวัติหรือไม่แน่ใจว่าฉีดวัคซีนแล้วหรือยัง
- นำสุนัขและแมวที่เลี้ยงไว้ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอย่างสม่ำเสมอทุกปี ตามชนิดของวัคซีน และสภาพการเลี้ยงดู และควรทราบประวัติการเลี้ยงดูและการได้รับวัคซีน หากไม่แน่ใจควรปรึกษาสัตวแพทย์ เพื่อขอคำแนะนำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและโรคติดเชื้อต่างๆ

ควรปฏิบัติอย่างไรเมื่อสุนัขหรือสัตว์เลี้ยงของเราถูกสุนัขป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าหรือสงสัยว่าเป็นบ้า

ข่วน กัด หรือเลียบาดแผล ควรปฏิบัติตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกดังนี้

1. สัตว์เลี้ยงไม่เคยได้รับวัคซีนมาก่อนหรือได้รับวัคซีนไม่สม่ำเสมอ ควรกักสัตว์เลี้ยงไว้ดูอาการอย่างเข้มงวดเป็นเวลา 6 เดือน โดยฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในวันที่เริ่มกักหรือ 1 เดือนก่อนปล่อยออก

2. หากสัตว์เลี้ยงได้รับวัคซีนสม่ำเสมอและเพิ่งได้รับวัคซีนมาไม่นาน ให้ทำวัคซีนกระตุ้นซ้ำทันที และจำกัดบริเวณให้อยู่ในความดูแลของเจ้าของและสังเกตอาการต่ออีก 45 วัน ส่วนสัตว์ที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าให้ทำลายทันทีหรือกักขังไว้ดูอาการ 10 วัน หากสัตว์เสียชีวิตให้ส่งหัวสัตว์ตรวจทางห้องปฏิบัติการเพื่อชันสูตรโรคพิษสุนัขบ้าต่อไป หากสัตว์ยังมีชีวิตอยู่โดยไม่แสดงอาการผิดปกติ ให้ถือว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า

ถ้าท่านสัมผัสสุนัขสงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า

ขอควรปฏิบัติเมื่อสัมผัสสุนัขสงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าควรทำดังนี้

1. รีบล้างแผลให้เร็วที่สุด ด้วยสบู่ และน้ำสะอาดหลาย ๆ ครั้ง แล้วล้างสบู่ออกให้หมด แล้วเช็ดแผลด้วยยาใส่แผลสด
2. รีบไปพบแพทย์ทันที
3. ควรจดจำลักษณะ สังเกตอาการ และสาเหตุที่ถูกกัด รวมทั้งติดตามหาเจ้าของสัตว์ที่กัด ถามประวัติการฉีดวัคซีนของสัตว์ ควรกักขังสุนัขและเฝ้าดูอาการอย่างน้อย 10 วัน

เราจะเชื่อได้อย่างไรว่าสุนัขที่เราสัมผัสจะไม่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า

1. สุนัขที่มีสุขภาพดี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี ครั้งหลังสุดไม่เกิน 1 ปี โดยการรับรองของสัตวแพทย์
2. สุนัขได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี อยู่ในบริเวณรั้วรอบขอบชิด มีโอกาสสัมผัสสัตว์อื่นน้อย

ข้อเสนอแนะในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

1. เลี้ยงสุนัขหรือแมวต้องพาไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เมื่ออายุ 3 เดือน แล้วฉีดกระตุ้นตามกำหนดนัดในปีแรกตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ และฉีดซ้ำทุกปี
2. ไม่ควรปล่อยสุนัขออกไปนอกบ้าน
3. ถ้าไม่ต้องการเพิ่มจำนวนสุนัขในบ้าน ก็ทำการคุมกำเนิดสุนัข และต่อต้านผู้ที่นำสุนัขไปปล่อยเพื่อควบคุมปัญหาสุนัขจรจัดซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า เจ้าของสัตว์ไม่รับผิดชอบปล่อยและไม่ดูแล ขอให้สังคมไทยตื่นตัวกับปัญหานี้ หากทุกท่านตระหนักและมีความรับผิดชอบในสัตว์ที่เลี้ยงไว้ ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยจะดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ศูนย์สัตวแพทย์อาสา สัตวแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

โทร 02-255-1309 โทรสาร 02-252-8773 ,

<http://www.thaivma.com>